

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี” คณะผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals)
- 2.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy)
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social Capital)
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resources and Environmental Management)
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.6 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนปถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals)

2.1.1 กรอบความร่วมมือว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นนโยบายระดับโลก ภายในปี พ.ศ. 2573 ประเทศต่าง ๆ ตั้งเป้าหมายเพื่อหยุดยั้งความยากจน มุ่งเน้นความเจริญรุ่งเรือง และปกป้องสิ่งแวดล้อมโลก (Parmentola et al., 2022) แนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2558 โดยนโยบาย แนวปฏิบัติ นวัตกรรม การประเมิน และกิจกรรมการวิจัยระดับนานาชาติในประเด็น การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Caballero, 2019) การดำเนินการภายใต้กรอบคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นอยู่กับประเทศสมาชิก และไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย โดยเป็นนโยบายของแต่ละประเทศที่เกิดจากความสมัครใจ ซึ่งสหประชาชาติ (United Nation) มีบทบาทสำคัญในการประสานงานให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ เพื่อสร้างขีดความสามารถในการพัฒนาให้ปฏิบัติตามเป้าหมายต่าง ๆ (Sterner, et al., 2019) กรอบความร่วมมือว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน วาระปี พ.ศ. 2564-2569 (UNSDCF) เป็นกรอบที่แสดงถึงการสนับสนุนความมุ่งมั่นของประเทศไทยในการเป็นประเทศที่มีรายได้สูง มีการพัฒนาที่ครอบคลุม ยั่งยืน มีภูมิคุ้มกัน และมีความก้าวหน้าในกระบวนการจัดทำกรอบความร่วมมือฯ สหประชาชาติ กระทรวงการต่างประเทศ และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ร่วมกันนำเข้าสู่กระบวนการปรึกษาหารือผู้มีส่วนได้

ส่วนเสียอย่างกว้างขวาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายฝ่ายมีโอกาสในการร่วมอภิปรายต่อยุทธศาสตร์ ผลลัพธ์ และจุดเน้นต่าง ๆ ของกรอบความร่วมมือฯ บทบาทที่สหประชาชาติสามารถสร้างคุณูปการและสร้างคุณประโยชน์ในการสนับสนุนรัฐบาลให้บรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

การที่ประเทศไทยจะมุ่งสู่การเป็นสังคมมูลค่าสูงที่มีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำ มีความเติบโตที่ครอบคลุมและยั่งยืนอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายอย่างพลิกโฉม ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในวิธีการดำเนินการตามนโยบาย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปฏิวัติที่เกื้อหนุนต่ออุตสาหกรรม 4.0 ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนสู่ระบบดิจิทัล นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ระบบเทคโนโลยีอัตโนมัติ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นต้น สหประชาชาติจะสนับสนุนประเทศไทย โดยใช้ประโยชน์จากเครือข่ายและศักยภาพระดับโลกของสหประชาชาติซึ่งเป็นองค์กรแนวหน้าของวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 การยึดหลักสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานการดำเนินงานตามสนธิสัญญาและอนุสัญญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี อีกทั้งการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ให้ประโยชน์ทั่วถึง ผ่านการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ และประยุกต์ใช้นวัตกรรมการแก้ปัญหาด้านการพัฒนา (Development Solutions) ที่สามารถขยายผลได้ สหประชาชาติเป็นองค์กรที่ช่วยเหลือทางวิชาการเทคนิคด้วยวิทยาการที่ทันสมัยในการฟื้นฟูประเทศให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมผลิตภาพ และการสร้างความสมดุลจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (สหประชาชาติ ประเทศไทย, 2565)

2.1.2 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Move) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้อธิบายถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย (Goals) ภายใต้หนึ่งเป้าหมายจะประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย ๆ ที่เรียกว่า เป้าประสงค์ (Targets) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 169 เป้าประสงค์ และพัฒนาตัวชี้วัด (Indicators) จำนวน 232 ตัวชี้วัด (ทั้งหมด 244 ตัวชี้วัด แต่มีตัวที่ซ้ำ 12 ตัว) เพื่อติดตามความก้าวหน้าของเป้าประสงค์ทั้งหมด โดยมุ่งเน้นที่ความร่วมมือระหว่างประเทศ และความร่วมมือเพื่อความยั่งยืนของภาคส่วนต่าง ๆ (Gunasekaran et al., 2015) เป้าหมายทั้ง 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่

เป้าหมายที่ 2 ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกวัย

เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ 5 บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมอำนาจให้แก่สตรีและเด็กหญิง

เป้าหมายที่ 6 สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคนและมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 7 สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ มีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 9 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิต้านทานและยั่งยืน

เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 15 ปกป้อง ปันฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อสู่การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและพื้นสภาพดิน และหยุดยั้งการสูญเสียมลพิษทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ 17 เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1.3 เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

การผลิตที่ยั่งยืนมีความเกี่ยวข้องกับผู้ผลิต (Producers) และผู้ขายปัจจัยการผลิต (Suppliers) ของสินค้าและบริการในห่วงโซ่อุปทาน โดยรูปแบบการผลิตที่ยั่งยืนนั้นรวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรับผิดชอบและยั่งยืน ปัจจัยการผลิตต้องพิจารณาควบคู่ไปกับการลดของเสียให้น้อยที่สุด และการลดมลภาวะบนโลก (Majid, 2018) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) อธิบายถึงเป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนว่า การขับเคลื่อนรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน มีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ตระหนักถึงต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและบริการของบริษัท องค์กร ตลอดจนกรอบคิดและพฤติกรรมของประชาชนให้มีความสอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ผ่านการดำเนินงานอย่างบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม ตั้งแต่ระดับนโยบายตลอดจนการนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่อย่างครอบคลุมและเป็นรูปธรรมในประเด็นต่าง ๆ อาทิ การกำหนดให้มีแผนขับเคลื่อนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนของประเทศ การลดการสูญเสียและขยะอาหารตลอดห่วงโซ่อุปทาน การจัดการของเสียและสารเคมีอย่างถูกวิธีเพื่อลดมลพิษที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม การลดของเสียโดยสนับสนุนหลักปฏิบัติในการลดการใช้ การใช้ซ้ำและการนำกลับมาใช้ใหม่ (Reduce, Reuse, Recycle: 3Rs) การประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อยกระดับการผลิต และการบริโภค การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดเพื่อขับเคลื่อนประเทศในระยะยาว

ประเทศไทยได้จัดทำแผนขับเคลื่อนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน พ.ศ. 2560 – 2580 (ฉบับปรับปรุง) เพื่อวางกรอบการดำเนินงานเพื่อปรับเปลี่ยนสังคมไทยสู่สังคมที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และสมดุลกับฐานทรัพยากรของประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 และในภาคธุรกิจนักลงทุนและ ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนมากขึ้น โดยในปี 2563 บริษัทจดทะเบียนไทยร้อยละ 20.14 จัดทำรายงานความยั่งยืนตามความสนใจและเปิดเผยข้อมูลในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และบรรษัทภิบาล (Environmental, Social and Governance: ESG) รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียวที่มีกระบวนการผลิตและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยระหว่างปี 2554–2563 มีโรงงาน และสถานประกอบการได้รับใบรับรองอุตสาหกรรมสีเขียวรวมทั้งสิ้น 40,799 แห่ง และตั้งเป้าหมายให้โรงงานอุตสาหกรรมภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรม

ที่มีอยู่กว่า 71,130 แห่ง ทั่วประเทศ พัฒนาสู่การเป็นอุตสาหกรรมสีเขียวภายในปี พ.ศ. 2568 นอกจากนี้ ภาคพลังงานได้ลดการอุดหนุนเชื้อเพลิงฟอสซิลลงอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการใช้พลังงานหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น สะท้อนให้เห็นจากสัดส่วนกำลังผลิตติดตั้งของการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนต่อหัวประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จาก 136.90 วัตต์ต่อคนในปี พ.ศ. 2559 เป็น 163.82 วัตต์ต่อคนในปี พ.ศ. 2561 อีกทั้งยังเร่งส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ตระหนักถึงผลกระทบต่อชุมชน ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งเตรียมการจัดทำบัญชีต้นทุนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (System of Environmental-Economic Accounting: SEEA) ร่วมกับบัญชีประชาชาติด้านการท่องเที่ยว (Tourism Satellite Account) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความท้าทายสำคัญด้านการสูญเสียและขยะอาหาร โดยคาดการณ์ว่าประเทศไทยมีปริมาณขยะอาหารประมาณ 78.69 กิโลกรัมต่อคนต่อปี ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง และยังคงขาดการติดตามและจัดเก็บข้อมูลด้านการสูญเสียและขยะอาหารอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ทุกภาคส่วนควรเร่งดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการขยะและของเสียอันตราย เนื่องจากมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่สัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้รับการกำจัดถูกต้องมีแนวโน้มลดลง จากร้อยละ 35.37 ในปี พ.ศ. 2559 เป็นร้อยละ 34.17 ในปี พ.ศ. 2562 เช่นเดียวกันกับการจัดการของเสียติดเชื้อจากชุมชน ซึ่งในปี พ.ศ. 2562 ของเสียอันตรายชุมชนได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพียงร้อยละ 16.13

ประเด็นเป้าหมายย่อยที่สำคัญในการสร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน มีดังนี้

1) เป้าหมายย่อย 12.3 การลดของเสียอาหาร (Food Waste) ของโลกลงครึ่งหนึ่งในระดับค้าปลีกและผู้บริโภค และลดการสูญเสียอาหาร (Food Loss) ตลอดการผลิตและห่วงโซ่อุปทาน รวมถึงการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว ภายในปี พ.ศ. 2573

2) เป้าหมายย่อย 12.4 การบรรลุเรื่องการจัดการสารเคมี และของเสียทุกชนิดตลอดวงจรชีวิตของสิ่งเหล่านั้นด้วยวิธีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตามกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ และลดการปลดปล่อยสิ่งเหล่านั้นออกสู่อากาศ น้ำ และดินอย่างมีนัยสำคัญ เพื่อลดผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด ภายในปี พ.ศ. 2563

3) เป้าหมายย่อย 12.5 การลดการเกิดของเสียโดยให้มีการป้องกัน การลดปริมาณการใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ ภายในปี พ.ศ. 2573

4) เป้าหมายย่อย 12.7 การส่งเสริมแนวปฏิบัติด้านการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐที่ยั่งยืน ตามนโยบายและการให้ลำดับความสำคัญของประเทศ

5) เป้าหมายย่อย 12.8 การสร้างหลักประกันว่า ประชาชนในทุกแห่งมีข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และตระหนักถึงการพัฒนายั่งยืนและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ภายในปี พ.ศ. 2573

สหประชาชาติประเทศไทย (2562 : 22) ได้รายงานประจำปี 2562 ถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในประเด็นการบริโภคและการผลิตอย่างมีความรับผิดชอบว่า โครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Settlement Programme: UN-HABITAT) ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรในเมืองอย่างยั่งยืน และร่วมกับการเคหะแห่งชาติในการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพิ่มความตระหนัก และสร้างขีดความสามารถในการรีไซเคิลขยะ โดยองค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Industrial Development Organization) หรือ ยูนิโด (UNIDO) สนับสนุนให้ประเทศไทยเข้าเป็นประเทศสมาชิกของพันธมิตรดำเนินการเพื่อเศรษฐกิจสีเขียว (Partnership for Action on Green Economy) ซึ่งจะช่วยกระตุ้นวาระของประเทศเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว และความยั่งยืน นอกจากนี้ UNIDO ยังร่วมศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมระดับโลกในประเทศไทย โดยจัดการศึกษาดูงาน ณ ประเทศอิตาลีเพื่อเพิ่มความตระหนักรู้เกี่ยวกับไดออกซิน (Dioxins) และแบงป็นแนวทางปฏิบัติและเทคโนโลยีที่ดีที่สุด

โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) เป็นหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมระดับโลกที่สำคัญ ทำหน้าที่กำหนดวาระด้านสิ่งแวดล้อมทั่วโลก ส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนภายในระบบของสหประชาชาติ รวมทั้งองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก (UNESCO) และหน่วยงานอื่น ๆ ของสหประชาชาติสนับสนุนความพยายามในระดับที่สูงขึ้นเพื่อควบคุมขยะพลาสติกในทะเล โดย UNEP ช่วยยกระดับการทำงานร่วมกันในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ เพื่อควบคุมมลพิษทางทะเล ร่วมมือกับสำนักงานประสานงานทางทะเลภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อสนับสนุนความพยายามของประเทศในฐานะประธานอาเซียน ในการเป็นผู้นำการพัฒนารอบการดำเนินการของอาเซียนว่าด้วยขยะทางทะเล ที่ได้รับการเห็นชอบในปี ค.ศ. 2019 กิจกรรมเหล่านี้เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและให้ความสำคัญกับการวางแผนจัดการขยะในทะเลและการติดตามตรวจสอบในระดับภูมิภาค นอกจากนี้ UNEP ยังสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของข้อมูล และข่าวสารเกี่ยวกับการรั่วไหลของพลาสติกความสามารถในการประเมินและติดตามตรวจสอบขยะพลาสติก และช่วยเหลือในการทำกิจกรรมสู่ภายนอก กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในการสร้างระบบแห่งชาติ เพื่อติดตามตรวจสอบการทิ้งขยะในทะเลรวมถึงการสร้างระบบการวิเคราะห์การไหลของวัสดุพลาสติก และการประเมินระดับประเทศเรื่องแหล่งสะสมขยะในทะเล และ UNESCO เปิดตัว

โครงการ “The Plastic Initiative” เพื่อจัดการกับเศษพลาสติกที่ต้นเหตุรวมถึงผ่านทางแพลตฟอร์มออนไลน์ ยกกระตักการแก้ไขปัญหาในแบบองค์รวมในการลดการใช้พลาสติก ลดขยะพลาสติก และดูแลรักษาระบบนิเวศ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของทุกคนบนโลก โดยแผนงานนี้ยังคงต้องการความช่วยเหลือจากทุกคน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดนวัตกรรมในหมู่เยาวชน และเผยแพร่แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดต่อไป

2.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Settlement Programme : UN-HABITAT) ได้ประกาศทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล UN-HABITAT Scroll of Honour (Special Citation) แต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาส World Habitat Day 2003 เมื่อ วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2546 เพื่อเป็นเกียรติสำหรับผู้ที่มีผลงานดีเด่นเป็นพิเศษ ทางด้านการส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างยั่งยืน ซึ่งรางวัลดังกล่าวนี้มิได้มีการมอบเป็นประจำทุกปี และสำหรับในปี พ.ศ. 2546 UN-HABITAT จะทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลแต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพียงพระองค์เดียว ในการนี้ รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระบรมราชโองการให้ Anna Kajumulo Tibaijuka ผู้อำนวยการบริหาร UN-HABITAT เข้าเฝ้าฯ เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลดังกล่าว ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 เวลา 17.30 น. ณ วังไกลกังวล อ. หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ (UN-HABITAT) ได้รับอภินิหารจากสหประชาชาติ ให้มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมความยั่งยืนทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชนและเมือง โดยการให้ข้อเสนอทางด้านนโยบาย การเสริมสร้างขีดความสามารถส่งเสริมความสัมพันธ์ในลักษณะความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาาระหว่างภาครัฐบาลและภาคประชาสังคม โดยเป็นหน่วยงานสำคัญ ทางด้านการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ของสหประชาชาติ ซึ่งมีเป้าหมายหลักที่สำคัญ 2 ประการคือ

- 1) การสร้างที่อยู่อาศัยอย่างเพียงพอให้แก่ทุกคน
- 2) การพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน

โดยกิจกรรมของ UN-HABITAT จะเน้นความร่วมมือทางด้านวิชาการครอบคลุมโครงการทางด้าน Urban Environment, Urban Poverty Reduction, Post-disaster Reconstruction และ Water Management พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยทั้งในเมือง และชนบท รวมทั้งยังทรงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานอย่างยั่งยืน และในปี พ.ศ. 2546 UN-HABITAT ได้กำหนดให้เป็นปีแห่ง “Water and Sanitation for Cities” กอปรกับการที่ UN-HABITAT เป็นหน่วยงานของสหประชาชาติทางด้าน การตั้งถิ่นฐานมนุษย์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเมืองและนครอย่างยั่งยืน ทั้งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการมีน้ำดื่มที่สะอาด รวมถึงความต้องการน้ำใช้ในภาคอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม รัชกาลที่ 9 ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการปรับปรุงการจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทยได้อย่างโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ อาทิ การควบคุมมลพิษในลำคลองของกรุงเทพฯ การบำบัดน้ำเสียในบึงมักกะสัน และโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำป่าสัก ซึ่งช่วยลดมลพิษทางน้ำในเขตกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ในภาคกลาง และช่วยป้องกันอุทกภัยในภาคใต้ของประเทศไทย UN-HABITAT จึงมอบรางวัลดังกล่าวให้แก่พระองค์ ซึ่งเป็นรางวัลแห่งเกียรติยศสูงสุดที่ UN-HABITAT มอบเป็นเกียรติให้แก่บุคคลที่มีผลงานดีเด่นเป็นพิเศษ ด้านการส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน

จากพระราชดำริ และพระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 9 ที่มุ่งเสริมเสริมให้เกิดความยั่งยืนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอธิบายได้ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560)

- 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ เป็นต้น
 - 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียง จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
 - 3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต
- โดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่าง ๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้ แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ดังนี้

- 1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต
- 2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
- 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
- 4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
- 5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social Capital)

ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นทุนรูปแบบหนึ่งของอำนาจ ความสามารถของแต่ละบุคคลและกลุ่ม ซึ่งส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลง หรือควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ (Tomlinson, 2004 : 161-172) โดยมีความเกี่ยวข้องกับชนชั้นทางสังคม ความไม่เท่าเทียมกัน และอำนาจการแข่งขันระหว่างมนุษย์ที่แตกต่างกัน ทุนทางสังคมประกอบไปด้วยโครงสร้างทางสังคม (Social Structures) และการดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่บุคคล หรือชุมชน โดยเน้นไปที่การแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มทางสังคม (Coleman, 1988 : 95-120) ทุนทางสังคมเกิดจากเชื่อมโยงเครือข่ายที่แน่นแฟ้นและเชื่อถือได้ (Bourdieu, 1980 : 2-3) โดยทุนทางสังคมของชุมชนเกี่ยวข้องกับแบ่งปันทรัพยากรส่วนรวมระหว่างสมาชิกของชุมชน องค์ความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงความน่าเชื่อถือ การตอบแทนซึ่งกันและกัน การสนับสนุนเครือข่ายสังคม และการเป็นสมาชิกในกลุ่มและสมาคมของชุมชนอย่างเข้มแข็ง (Villalonga-Olives, & Kawachi, 2017 : 105-127)

“ทุนทางสังคม” เริ่มปรากฏในประเทศไทยประมาณปี พ.ศ. 2540 ภายหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ที่เป็นผลกระทบจากระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund: SIF) ซึ่งมีโครงการ และกิจกรรมที่พยายามทำให้สังคมไทยหัน

กลับไปมองคุณค่าที่เคยมีอยู่ที่เป็นทุนเดิม (อาทิตย์ บุตดาตวง และสุพรรณณี ไชยอำพร, 2555 : 29-41) ทุนของชุมชนเป็นทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยทุนฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความสามัคคีความไว้วางใจซึ่งกันและกันมีความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกัน มีการรวมพลังความคิด และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทุนทางสังคมนำสู่ความเป็นกลุ่มก้อนให้แก่ชุมชน เช่น การมีวัฒนธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน รวมถึงอุดมการณ์ ความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของความเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ หรือการกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อันมีรากฐานมาจากศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสรรค์สร้าง และสิ่งสมเพื่อการดำรงชีพ ภูมิปัญญา เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง (Living Knowledge) ที่กลั่นกรองจากประสบการณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งแนบแน่นกับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก นอกจากนั้น ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีลักษณะเครือญาติที่มีความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่กัน โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวระนาบเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การเติบโตเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม มีความเชื่อว่า ทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลังเพื่อใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้ (ไมตรี อินทรีย์, 2560 : 14-25)

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 มุ่งเน้นการเสริมสร้างทุนทางสังคม เน้นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการรวมตัวของประชากรกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงภาคีเครือข่าย ในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเป็นพลังสำคัญในการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง การต่อยอดจากรากฐานของสังคมวัฒนธรรมไทยมีทุนเดิมเป็นที่ยกย่อง และยอมรับทั่วโลก ได้แก่ ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล รวมทั้งทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่ตกทอดมาอย่างยาวนาน การสร้างความตื่นตัวให้คนไทยตระหนักถึงบทบาท ความรับผิดชอบ และการวางตำแหน่งของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และประชาคมโลก บนพื้นฐานของความเข้าใจลุ่มลึกในประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของไทยและพัฒนาการของประเทศเพื่อนบ้าน เพิ่มการรับรู้ของคนไทยด้านพหุวัฒนธรรม การเห็นคุณค่าและมีความอดกลืนต่อความแตกต่างทางความเชื่อ ความคิด วิถีชีวิต ผ่านความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อนบ้าน การแลกเปลี่ยนเด็ก เยาวชน และนักเรียน การฝังตัวและการทำงานระยะสั้นในประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มจังหวัดในมิติต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง และบูรณาการแผนให้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกันในทุกระดับเป็นแผนเดียวกัน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด จนถึงกลุ่มจังหวัด เน้นการกระจายแหล่งอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการสร้างงานในพื้นที่ และการพัฒนาภาคบริการที่คนในพื้นที่ สามารถเป็นผู้ประกอบการ และสามารถกระจายรายได้ให้เกิดความเป็นธรรม ให้มีความสำคัญกับการสร้าง “คุณค่า” และ “มูลค่า” ทางเศรษฐกิจ จากศักยภาพของฐานทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทาง

วัฒนธรรม และทุนทางสังคม การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่และผู้ประกอบการในการสืบค้น นำมาปรับใช้และยกระดับการใช้ทรัพยากรนั้นอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้นรัฐบาลยังมุ่งพัฒนาทุนทางสังคมโดยการสร้างสังคมเข้มแข็งบนฐานของการแบ่งปัน และมีคุณธรรม โดยสนับสนุนการรวมตัว และดึงพลังของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะ การเชื่อมพลังของคน 3 วัย ได้แก่ เยาวชนคนรุ่นใหม่ คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ ให้มาเป็นกำลังของการพัฒนาเพื่อส่วนรวม โดยการสร้างเวทีกลางเป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อปรึกษาหารือปัญหาสาธารณะของพื้นที่ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น อำเภอจนถึงระดับจังหวัด การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสร้างกลไกการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ การสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อฝึกทักษะให้เป็นผู้นำรุ่นใหม่ในอนาคต ตลอดจนสนับสนุนระบบวิสาหกิจเพื่อสังคม การดำเนินงานของภาคประชาสังคม การสร้างเครือข่ายในพื้นที่ รวมถึงการสร้างชุมชนเสมือนบนเครือข่ายสื่อ ให้เป็นเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกันทางสังคมที่ร่วมทำสิ่งที่สร้างสรรค์ และการยกย่องให้คุณค่ากับการทำประโยชน์ร่วมกันเพื่อส่วนรวม การสนับสนุนการพัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้บริบทของสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ รัฐบาลมุ่งส่งเสริมความตระหนักในสิทธิมนุษยชน สร้างความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกลุ่มชาติพันธุ์ ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ และภูมิปัญญาของกลุ่มชน สร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของคนในท้องถิ่น สร้างความเข้าใจ และจุดร่วมบนความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ และส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาในการช่วยยกระดับคุณค่าที่หลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้ รวมถึงเชื่อมโยงการสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านบนรากฐานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกันกับประเทศไทย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resources and Environmental Management)

ในช่วงศตวรรษที่ 20 มนุษย์ได้สร้างผลกระทบเชิงลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเป็นประเด็นที่มีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงจวบจนปัจจุบัน การปราศจากนโยบายเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน และสอดคล้องกันสามารถส่งผลกระทบอย่างมากต่อกิจกรรมของมนุษย์และสังคมสมัยใหม่ ในทศวรรษที่ผ่านมา อิทธิพลที่รุนแรงของข้อมูลที่หลากหลาย นวัตกรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงการเติบโตอย่างรวดเร็วของวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Bakari, 2013 : 23-56) เป็นปัจจัยเร้าทำให้เกิดความไม่สมดุลของ

ระบบนิเวศอย่างร้ายแรง ก่อให้เกิดปัญหาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับโลก และระดับท้องถิ่น อย่างเลวร้าย

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2565) ได้นิยามคำว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไป อย่างไม่ขาดแคลน โดยกระบวนการจัดการ แผนงาน หรือกิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และ ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถอธิบายเป็นประเด็น ดังนี้

- 1) มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบธรรมชาติ มีศักยภาพที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืน ถาวร และมั่นคง คือ มุ่งหวังให้เกิดความเพิ่มพูนภายในระบบ ที่จะนำมาใช้ได้โดยไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ
- 2) ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศให้มีชนิด ปริมาณ และสัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานตามธรรมชาติเพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุล
- 3) ต้องยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน โดยจะต้องมีการรักษา สงวน ปรับปรุง ซ่อมแซม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในทุกสภาพ ทั้งในสภาพที่ดีตามธรรมชาติ ในสภาพที่กำลังมีการใช้ และในสภาพที่ทรุดโทรมร่อยหรอ
- 4) กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการควบคุม และกำจัดของเสีย มิให้เกิดขึ้นภายในระบบธรรมชาติ รวมไปถึงการนำของเสียนั้น ๆ กลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง
- 5) ต้องกำหนดแนวทางในการจัดการเพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมในแต่ละสถานที่ และสถานการณ์

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ในประเด็นเกษตรชีวภาพ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศในการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิต และนำไปสู่การผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูงจากฐานเกษตรกรรม และฐานทรัพยากรชีวภาพ อีกทั้งการสร้างความมั่นคงของประเทศทั้งด้านอาหารและสุขภาพ โดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่ประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิต และส่งออกผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรใน

ระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยการส่งเสริมการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน และพัฒนาต่อยอดสู่อุตสาหกรรมอื่น ๆ โดยคำนึงถึงปริมาณ และคุณภาพมาตรฐานตามความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ การส่งเสริมการวิจัย พัฒนา และประยุกต์ใช้นวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีสะอาด เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี เพื่อการเกษตรและการแปรรูปสินค้าจากความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสร้างความร่วมมือที่ใกล้ชิดระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิม พัฒนาต่อยอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการนำวัตถุดิบเหลือทิ้งทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมและพลังงานที่เกี่ยวข้องกับชีวภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้ประเทศไทยทำการเกษตรอัจฉริยะ โดยนำเทคโนโลยี และนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเป็นฟาร์มอัจฉริยะ เพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตรในเชิงมูลค่าและปริมาณต่อพื้นที่สูงสุด และเตรียมพร้อมรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสร้างสมดุลเกษตรอาหารและเกษตรพลังงาน โดยสร้างและนำเทคโนโลยี นวัตกรรม และวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการเกษตร ใช้เทคโนโลยีเกษตรด้านความแม่นยำ เทคโนโลยีการผลิตพืชในโรงเรือนเพาะปลูกด้วยการใช้ระบบอัตโนมัติและเซ็นเซอร์อัจฉริยะ ติดตามการเปลี่ยนแปลง ทั้งความชื้น แสง และอุณหภูมิภายในฟาร์ม เพื่อให้ได้ผลผลิตตรงตามความต้องการ คุณภาพคงที่ และสามารถวางแผนระบบการตลาดดีขึ้น รวมทั้งเทคโนโลยีการช่วยบันทึกข้อมูลสำคัญและติดตามการบริหารจัดการภายในโรงเรือนและฟาร์ม การปรับเปลี่ยนการทำเกษตรกรรมให้เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรให้เข้าถึง และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร การจัดการภาคเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ระบบการผลิตทางการเกษตรให้ปลอดภัยเหลือใช้ ตลอดจนพัฒนาระบบประกันภัยทางการเกษตรที่ยั่งยืน เพื่อสนับสนุนและจูงใจให้เกษตรกรใช้เครื่องมือดังกล่าวบริหารจัดการความเสี่ยงในการทำเกษตรกรรม ลดการใช้สารเคมีในการเกษตร รวมทั้งยึดอายุการเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาเพื่อยืดระยะเวลาการจำหน่ายผลผลิตและการส่งออก พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้วยเครื่องจักรกล และอุปกรณ์การเกษตรสำหรับระบบฟาร์มอัจฉริยะในประเทศ รวมถึงการสร้างฐานข้อมูลเฉพาะปลูกระดับประเทศ การจัดการด้านชลประทาน ทะเล และชายฝั่ง รวมทั้งการติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาด้านสวัสดิการสังคม และเศรษฐกิจมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันถึงสมรรถภาพของโลกที่มีต่อการพัฒนา และเกื้อหนุนชีวิต ความเสียหายส่วนใหญ่จึงเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ส่งผลกระทบมายังสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภาวะแห้งแล้ง การเกิดมลพิษ การสูญเสียพื้นที่เพาะปลูก การพังทลายของดิน เป็นต้น จึงทำให้มนุษย์มองเห็นความสำคัญ ถึงเวลาแล้วที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงการจัดระบบ

สิ่งแวดล้อม หรือการผลิต การดำรงไว้ให้คงอยู่นาน ความจำเป็นที่ต้องมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถแบ่งเป็นประเด็น ดังนี้ (จรรยา มหาเทียร, 2559 : 129-141)

1) ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความจำเป็นในการยังชีพ และการพัฒนาถูกทำลายมากขึ้น ในขณะที่ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้นตลอดเวลา

2) ความต้องการที่จะกำหนดวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาการอนุรักษ์ที่สำคัญ ทั้งที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า และที่ยืดเยื้อมานาน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเวลาเพื่อการวางแผนศึกษา ฝึกอบรม การประสานงาน และการวิจัยที่ดีขึ้น ทั้งนี้เมื่อมีการปฏิบัติการไปแล้ว ก็ยังใช้เวลาเพื่อให้เกิดผลตอบสนอง ได้แก่ การปลูกป่า การฟื้นฟูสภาพดิน การฟื้นฟูแหล่งน้ำ เป็นต้น

3) สมรรถภาพของการอนุรักษ์ทั่วประเทศ และระหว่างประเทศยังขาดการจัดการและประสานงานที่ดี เช่น ป่าไม้ การเกษตร ประมง สัตว์ป่า ทำให้เกิดความซับซ้อน และไม่ครอบคลุม การแข่งขันด้านงบประมาณ อิทธิพล ความขัดแย้ง และการบังเกิดผลไม่เต็มที่ตามขบวนการพัฒนา เป็นต้น

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือบุคคลในชุมชนในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ การจัดการป่า การจัดการน้ำ ต้องการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมเข้าถึงทรัพยากร และได้รับการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การที่ชุมชนจะอยู่รอดได้ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรที่ยั่งยืน สหัชชุมชนเป็นการต่อสู้โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย หรือสังคมที่เคารพความหลากหลาย หรือมีนโยบายให้แต่ละท้องถิ่นตลอดจนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้ได้มีเสรีภาพของตนเองในการกำหนดคตินิยมวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพยากรตามภูมิโนวัณวัฒนธรรมของตน ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันของสังคม สำหรับรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย เป็นแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องมีผู้รับผิดชอบโดยตรงในการควบคุม กำกับ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติเพื่อไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ถูกใช้มากเกินไป นำมาซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 3 รูปแบบ ดังนี้ (อรทัย อินตะไชยวงศ์, 2560 : 171-193)

1) รูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่การให้รัฐเข้าไปบริหารจัดการ ควบคุมดูแล การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดระบบกรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในฐานทรัพยากรธรรมชาติ

2) รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบการที่รัฐให้สิทธิแก่เอกชนเป็นผู้ควบคุมโดยตรงในการเข้า ควบคุม ดูแล บริหารจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่เรียกว่า การให้เอกชนสัมปทาน

3) รูปแบบที่ 3 ผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นผู้กำหนดกติกาในการใช้ และการดูแลทรัพยากร เช่น การจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชน การจัดการที่ดินทำกินในรูปแบบโฉนดชุมชน การจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างชุมชนที่ใช้แหล่งน้ำการเกษตรร่วมกัน เป็นต้น

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

กรมการพัฒนาชุมชนมีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ การพัฒนาระบบและกลไกในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และการอาชีพของชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน บริหารจัดการให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กระทรวงมหาดไทยมอบหมายภารกิจให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากกระบวนการพัฒนาชุมชนมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือปฏิบัติงานตามหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ด้วยการใช้ความรู้ ความชอบธรรมและคุณธรรม ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองบนความพอเพียง โดยบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น สำหรับแนวคิดในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนมาขยายผลในกระบวนการทำงาน โดยการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน ดังนี้

- 1) การลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ปลูกดอกบวบฯ)
- 2) การเพิ่มรายได้ (มีอาชีพ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)
- 3) ประหยัด (มีการออม มีกลุ่มออมทรัพย์ฯ)
- 4) การเรียนรู้ (สืบทอดภูมิปัญญา)
- 5) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัตถุดิบในชุมชนประกอบอาชีพ)
- 6) ความเอื้ออารีต่อกัน (ช่วยเหลือคนจน รู้รักสามัคคี)

กรมการพัฒนาชุมชนได้ขยายผลการทำงานสู่ความยั่งยืน โดยทำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้ เป็นต้นแบบ มีศักยภาพ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ดังนี้

- 1) ด้านจิตใจและสังคม (สามัคคี ข้อตกลงข้อมูลหมู่บ้าน กองทุน การยึดหลักประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรม ชุมชนปลอดภัย)
- 2) ด้านเศรษฐกิจ (บัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ การออม วิสาหกิจชุมชน)
- 3) ด้านการเรียนรู้ (ข้อมูลชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างคุณค่า ศูนย์การเรียนรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม เครือข่ายการพัฒนาชุมชน)

4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (จิตสำนึกในการอนุรักษ์ กลุ่ม หรือองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานทดแทน และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

ศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้าน สามารถแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1) ระดับ “พออยู่” เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออม

2) ระดับ “อยู่ดี กินดี” เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูปกลุ่ม การพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน

3) ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” เป็นต้นแบบการบริหารการพัฒนาในรูปแบบองค์กรเครือข่าย เพื่อใช้ศักยภาพในการดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพและส่งเสริมการจัดสวัสดิการในกับคนในหมู่บ้านชุมชน

รัฐบาลโดยกระทรวงมหาดไทยได้พัฒนา “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” โดยนำร่องนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนและส่งเสริมให้ทุกชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ กรมการพัฒนาชุมชนได้เลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องระดับด้วยเกณฑ์ชีวิตของกระทรวงมหาดไทย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด มาพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในแต่ละระดับด้วยกระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบตามขั้นตอนในแต่ละระดับ ดังนี้

1) ระดับ “พออยู่ พอกิน” ผ่านเกณฑ์ จำนวน 10-16 ตัวชี้วัด เป็นต้นแบบการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง ทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออม ดำกิจกรรม ดังนี้

1.1) ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (ครัวเรือนพัฒนา)

1.2) ครัวเรือนพัฒนาจัดทำแผนชีวิต นำเข้าสู่เวทีการทบทวนแผนชุมชน

1.3) ครัวเรือนพัฒนาปฏิบัติกิจกรรมตามแผนชีวิต

1.4) เพิ่มพูนทักษะการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามศักยภาพ

และความสนใจ

1.5) จัดเวทีสรุปผลการพัฒนาครอบครัวในภาพรวม ส่งเสริมความเป็นครัวเรือนต้นแบบ จัดทำเป็นเอกสารองค์ความรู้ เพื่อเผยแพร่ขยายผล

1.6) ประเมินความสุขมวลรวมของชุมชน (Gross Village Happiness: GVH)

2) ระดับ “อยู่ดี กินดี” ผ่านเกณฑ์ จำนวน 17-22 ตัวชี้วัด เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูปกลุ่ม เพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วยกิจกรรม ดังนี้

- 2.1) ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.2) ปรับปรุง ทบทวนแผนพัฒนากลุ่ม และบรรจุไว้ในแผนชุมชน
- 2.3) ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนพัฒนากลุ่ม
- 2.4) เพิ่มพูนทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม
- 2.5) จัดเวทีสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม ส่งเสริมความเป็น

ครัวเรือนต้นแบบ จัดทำเป็นเอกสารองค์ความรู้ เพื่อเผยแพร่ขยายผล

2.6) ประเมินความสุขมวลรวมของชุมชน (Gross Village Happiness: GVH)

3) ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” ต้องผ่านตัวชี้วัด ครบทั้ง 4 ด้าน 32 ตัวชี้วัด เป็นต้นแบบการบริหารการพัฒนาในแบบองค์กรเครือข่าย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยในหมู่บ้าน ด้วยกิจกรรม ดังนี้

- 3.1) ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 3.2) ปรับปรุง ทบทวนแผนพัฒนากลุ่ม และบรรจุไว้ในแผนชุมชน
- 3.3) ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนพัฒนากลุ่ม
- 3.4) เพิ่มพูนทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม
- 3.5) จัดเวทีสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม ส่งเสริมความเป็นกลุ่มต้นแบบ จัดทำเป็นเอกสารองค์ความรู้ เพื่อเผยแพร่ขยายผล
- 3.6) ประเมินความสุขมวลรวมของชุมชน (Gross Village Happiness: GVH)

GVH)

การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจึงเป็นการนำหมู่บ้านที่มีความพร้อม มีผลการปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่เรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้สำหรับหมู่บ้านอื่นที่ยังไม่ได้เริ่มต้นในการพัฒนาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การแยกประเภทหมู่บ้านดังกล่าวข้างต้น เพื่อใช้เป็นต้นแบบการเรียนรู้ให้กับหมู่บ้านที่มีพื้นฐาน หรือสถานการณ์ของหมู่บ้านใกล้เคียงกัน สามารถเรียนรู้ได้ โดยไม่ต้องใช้ความความรู้ความชำนาญที่แตกต่างกันมาก

การจัดกิจกรรมในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ส่งผลในภาพรวม ดังนี้

- 1) พัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน บทบาทของ ผู้นำ ให้เป็น แกนนำในการนำประชาชนในหมู่บ้านให้ทำกิจกรรม เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นในอนาคต
- 2) ส่งเสริม และสนับสนุนให้ครัวเรือนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การจัดทำแผนชีวิต เป็นต้น โดยมีครอบครัวพัฒนาเป็นต้นแบบขยายผลการปฏิบัติสู่ครัวเรือนข้างเคียง

3) ส่งเสริมให้ผู้นำจัดกระบวนการจัดทำแผนชุมชน สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิด ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายการทำงานโดยคนในชุมชน ผลักดัน และสร้างความรับผิดชอบให้เกิดกับคนในชุมชนในการบริหารจัดการกิจกรรมตามแผนการพัฒนา ซึ่งสามารถบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ จากทุกหน่วยงาน โดยมีแผนชุมชนเป็นเครื่องกำกับการพัฒนา

4) จัดทำชุดความรู้ มีหลักสูตรสำหรับการถ่ายทอดความรู้ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือ ศูนย์เรียนรู้ เพื่อการขยายผลในฐานหมู่บ้านต้นแบบต่อไป

5) ผลการจัดโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากจะจัดขึ้นเพื่อการป้องกันแก้ปัญหา อนุรักษ์ และเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนแล้ว ยังสามารถสร้างความรู้สึที่ดี ความพึงพอใจ ความสุขที่สามารถวัดได้ด้วยการประเมินความ “อยู่เย็น เป็นสุข” หรือ ความสุขมวลรวมของชุมชน (Gross Village Happiness: GVH)

6) การจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ สามารถสร้างภาวะผู้นำ ทักษะการจัดการ สร้างและพัฒนากลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

การทำงานในหมู่บ้านด้วยคน คณะเดียว หรือกลุ่มเดียว อาจเกิดข้อจำกัดในการปฏิบัติ เช่น ขาดทรัพยากร ความรู้ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ เป็นต้น โดยต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์ ความชำนาญ หรือแม้กระทั่งการพึ่งพา แลกเปลี่ยนทรัพยากรจากภายนอก ซึ่งสามารถสร้างความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายระหว่างกันทั้งกับหน่วยงาน องค์กร หรือหมู่บ้านอื่น ๆ เป็นการยกระดับการทำงานที่กว้างออกไป สามารถทำงานที่ยาก และท้าทายเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้นได้จากการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2.6 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนปถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี

ชุมชนปถวี (คลองเวฬุ) ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 ตำบลปถวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองจันทบุรี ประมาณ 17 กิโลเมตร มีพื้นที่ 131,257 ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นตำบลปถวีจะเป็นที่ราบลุ่มและบางส่วนเป็นเนินเขาเล็กๆ มีทรัพยากรทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทั้งน้ำตก เช่น น้ำตกชำปาง น้ำตกปถวี และป่าชุมชน มีการเดินทางสะดวก มีถนนตัดผ่าน มีสาธารณูปโภค สะดวกทั้งไฟฟ้า และประปา ตลอดจนการติดต่อสื่อสาร โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตเข้าถึงชุมชน ชุมชนปถวี หมู่ที่ 2 ได้รับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ระดับอยู่ดีกินดี ในปี 2558 ของกรมพัฒนาชุมชน ในการเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูปกลุ่ม การพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน (สพอ.มะขาม, 2560) วิถีชีวิตของคนในชุมชนแบบวิถีเกษตรกร โดยส่วนมากนิยมปลูกผลไม้ เช่น ทุเรียน มังคุด เงาะ และลองกอง เป็นต้น ในชุมชนการรวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปถวี ภายใต้ชื่อ

“ป๊อวี โมเดล” ซึ่งเป็นการทำเกษตรอินทรีย์โดยปราศจากการใช้สารเคมีทั้งหมดในทุกขั้นตอน แต่ใช้การอาศัยระบบการพึ่งพาจากธรรมชาติในการดูแลสวนผลไม้ของชุมชน อาทิ ยาพ่นไล่แมลงที่ทำจากตะไคร้ ใช้ฝั้งชั้นโรงมาช่วยผสมเกสร ไม่ใช้สารเคมีมาเร่งดอกเร่งผล ซึ่งการทำเกษตรในระบบเกษตรอินทรีย์ของชุมชนป๊อวีจึงได้รับมาตรฐาน Organic Thailand และมาตรฐานการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ผลผลิตจัดจำหน่ายตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ภายใต้Trade market ชื่อสินค้า ป๊อวีโมเดล

ภาพที่ 2.1 เกษตรอินทรีย์ ป๊อวีโมเดล

ที่มา: เรื่องเล่าชาวเกษตร, 2565

นอกจากนี้ชุมชนป๊อวีมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วิถีเกษตรในการเผยแพร่ข้อมูลให้กับผู้สนใจ และมีการเลี้ยงชันโรง มีผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป ทั้งยังเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ Creative Industry Village : CIV ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี กระทรวงอุตสาหกรรม นอกจากนี้ได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านป๊อวีให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีเกษตรในสวนผลไม้ รวมถึงซื้อผลไม้และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่างๆเป็นของฝากกลับไป โดยพบว่าได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวกว่า 3 หมื่นกลุ่ม (สำนักอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน, 2562) นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ประสบความสำเร็จแห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี มีการบริหารกลุ่มอย่างเป็น

ระบบ ทั้งด้านสถานที่ท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และอื่น ๆ โดยประเมินศักยภาพการรองรับของสมาชิก เพื่อให้บริการมีประสิทธิภาพและคุณภาพ

ภาพที่ 2.2 ท่องเที่ยวชุมชนปถวี
ที่มา: More fun, 2562

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Micah & Stella (2021) ศึกษาวิจัยเรื่อง Sustainable Consumption and Production (SDG 12) in Kenya: Current Status, Challenges and Way Forward to 2030 โดยกล่าวถึงสถานะของการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืนในเคนยา 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ การใช้ที่ดินและระบบอาหาร แหล่งน้ำและการใช้น้ำ สิ่งแวดล้อมชายฝั่งและทะเล และแหล่งพลังงาน เคนยายังล้าหลังในการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการบริโภคและการผลิตในปัจจุบัน และไม่มีพิมพ์เขียวระดับชาติที่จะชี้้นำการตระหนักถึงแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน การศึกษานี้แนะนำการลงทุนในการวิจัยทางการเกษตร การใช้ความรู้ของเกษตรกร และความสะดวกในการเข้าถึงตลาด การสร้างสมดุลของการประปาในเมืองและชนบท การจัดการกับความท้าทายทางเทคโนโลยีระบบน้ำประปาในชนบท รวมถึงการบรรเทาแรงกดดันต่อทรัพยากรชายฝั่ง โดยการจัดการแหล่งพลังงานทางเลือก การเชื่อมโยงทุกครัวเรือนให้ตระหนักถึงการใช้ไฟฟ้า และเร่งการผลิตพลังงานสะอาด เพื่อให้เกิดความยั่งยืนใน

ด้านต่างๆ ข้างต้นภายในปี พ.ศ. 2573 โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

Makondo & Thomas (2018 : 83-91) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ Climate change adaptation: Linking indigenous knowledge with western science for effective adaptation” ได้กล่าวว่า การดำเนินการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อการปรับตัว และความยืดหยุ่นขึ้นอยู่กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ตะวันตก อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้นำไปสู่แนวโน้มที่จะทำให้ความรู้ของชนพื้นเมืองถูกมองว่าไม่สำคัญ ซึ่งอันที่จริงนั้น ความรู้ของชนพื้นเมืองมีความสำคัญพอ ๆ กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และทั้งสองอย่างนี้ต้องบูรณาการเข้าด้วยกันผ่านหลักฐานที่หลากหลายสำหรับการปรับตัว และบรรเทาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในบทความนี้ มุ่งเน้นไปที่สังคมดั้งเดิมของแอฟริกา โดยการรวบรวมประวัติศาสตร์จากปากเปล่า และวรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบความรู้ดั้งเดิม และความตระหนักเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความเสียด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ประเด็นที่น่าสนใจเกิดจากตัวผู้มีความรู้เอง และการวิเคราะห์งานวิจัยนี้ได้เปิดเผยกลยุทธ์การเผชิญปัญหาแบบปรับตัวที่หลากหลาย ตั้งแต่การระบุ การอ่านตำแหน่ง และรูปร่างของดวงจันทร์ ไปจนถึงการตีความสัญลักษณ์ที่ถูกต้องในภูมิอากาศวิทยาแบบดั้งเดิม และจากพิธีกรรมขอฝนไปจนถึงการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและป่าไม้ การค้นพบนี้บ่งชี้ว่าความรู้ดั้งเดิมของชาวแอฟริกันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ความรู้ในท้องถิ่นถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจากการรับรู้ความเปราะบางของชุมชนพื้นเมือง นักวิชาการหลายคนมักจะโต้แย้งโดยทั่วไปสำหรับการบูรณาการความรู้ของชนพื้นเมืองเข้ากับนโยบายและการดำเนินการด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความรู้ของชนพื้นเมืองไม่ได้มีลักษณะเฉพาะ แต่เป็นแหล่งภูมิปัญญาที่กว้างขวางหลากหลาย และมีความเฉพาะเจาะจงสูง สรุปได้ว่าการบูรณาการระบบความรู้ของชนพื้นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะและเข้ากับหลักฐานความรู้อื่น ๆ เป็นหนึ่งในวิธีที่ดีที่สุดในการนำกลยุทธ์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

Pagliarino et al. (2020 : 1-16) วิจัยเรื่อง “ Participatory research for sustainable agriculture: the case of the Italian agroecological rice network” มุ่งเน้นไปที่ประสบการณ์ของกลุ่มชาวนา นักวิทยาศาสตร์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้จัดการของบริษัทเอกชนที่ทดลองเกี่ยวกับนิเวศเกษตร (Agroecology) ในการผลิตข้าวในพื้นที่ที่มีการทำฟาร์มอย่างหนาแน่น ทำกำไรได้ และมีความอ่อนไหวต่อสิ่งแวดล้อมมากที่สุดแห่งหนึ่งของอิตาลี ความร่วมมือนี้จัดขึ้นเป็นประจำเพื่อหารือเกี่ยวกับเทคนิค และผลลัพธ์ทางการเกษตร ความต้องการ และเส้นทางของนวัตกรรม นอกจากนี้ยังกระตุ้นการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของการเรียนรู้ และความรับผิดชอบร่วมกัน ผลการศึกษาแสดงถึงความสำคัญของค่านิยมและทัศนคติส่วนบุคคลที่มีต้นกำเนิดมาจากการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถพัฒนาได้ทั้งในด้านการศึกษา และการฝึกอบรมโดยเกษตรกร และนักวิจัยที่มีประสบการณ์เชิงบวกที่

คล้ายกัน โดยนิเวศเกษตร (Agroecology) เป็นรูปแบบการพัฒนาทางเลือกสำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนมนุษย์ และการศึกษาเชิงบูรณาการของเกษตรกรและนักวิจัย การพัฒนาทักษะทั้งภาคปฏิบัติและนิเวศเกษตร รวมถึงการออกแบบหลักสูตรใหม่ในโรงเรียนเทคนิค และมหาวิทยาลัย เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันดีระหว่างเครือข่ายและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

Agula et al. (2018 : 1-21) ศึกษาวิจัยเรื่อง “Promoting ecosystem-friendly irrigation farm management practices for sustainable livelihoods in Africa: the Ghanaian experience” พบว่า การมีส่วนร่วมของการทำฟาร์มเพื่อความมั่นคงทางอาหาร โภชนาการ การจ้างงาน และการบรรเทาความยากจนในแอฟริกามีความจำเป็นอย่างยิ่ง บทความนี้วิเคราะห์ผลกระทบของการนำแนวทางการจัดการฟาร์มตามระบบนิเวศมาใช้ (Ecosystem-based Farm Management Practices: EBFMPs) ต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร ชลประทานในแอฟริกา โดยใช้ประเทศกานาเป็นกรณีศึกษา การประเมินมีผลในเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร บทความนี้แนะนำให้เกษตรกรควรได้รับการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของการใช้แนวปฏิบัติด้านการชลประทานที่เป็นมิตรกับระบบนิเวศ เนื่องจากมีความสำคัญต่อการพัฒนาการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนของผู้ยากไร้และเปราะบาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่ต้องอาศัยชลประทานในกานาที่ต้องพึ่งพาความแรงดันของสภาพอากาศเพื่อความอยู่รอด เกษตรกรควรได้รับการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของภูมิทัศน์ชลประทาน (ในแง่ของการไหลของน้ำจากพื้นที่ต้นน้ำไปยังปลายน้ำ) และวิธีปฏิบัติที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบการส่งน้ำ อาทิ การปรับปรุงระบบน้ำประปา การดำรงชีวิตสัตว์น้ำ และปศุสัตว์ การรักษาสุขภาพพืช การเพิ่มทางเลือกความมั่นคงทางอาหารและทางเลือกการรักษาสุขภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และการลดต้นทุนการผลิต ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า ผู้กำหนดนโยบายควรทบทวน “การเน้นผลผลิต” และให้ความรู้แก่เกษตรกรชลประทานเพิ่มเติม นอกจากนี้ ควรให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ และวิธีการปฏิบัติที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบประปาชลประทาน รวมถึงการดำเนินงานและโครงการที่ปรับให้เหมาะสมกับระบบนิเวศการชลประทาน การจัดการเพื่อความยั่งยืนและความยืดหยุ่นในการดำรงชีพในระยะยาว

Sabrina et al. (2021 : 1-23) ทำการวิจัยเรื่อง “Civic universities and bottom-up approaches to boost local development of rural areas: the case of the University of Macerata” กรณีของ University of Macerata แสดงให้เห็นว่า แม้แต่มหาวิทยาลัยขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทที่มีลักษณะเฉพาะของภาคเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ก็สามารถกลายเป็น “แพลตฟอร์มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มที่มีส่วนร่วมกับสังคมในกระบวนการสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลงร่วมกันอย่างต่อเนื่องและร่วมกัน” อย่างไรก็ตาม การเกษตรและอาหารมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการพัฒนาพื้นที่ชนบทอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

University of Macerata มีบทบาทในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดำเนินการ กิจกรรม และ ผลลัพธ์ และในการประเมินติดตามห่วงโซ่แห่งผลกระทบภายในภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความท้าทายของความยั่งยืนในระดับภูมิภาคในพื้นที่ชนบท สามารถรับมือได้ง่ายขึ้นโดยการให้คุณค่า กับความเป็นเลิศในท้องถิ่นและเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่ภายในอาณาเขต University of Macerata สร้างความตระหนักไว้ในชุมชนจากการเปิดกว้างของมหาวิทยาลัยสู่อาณาเขต และช่วยออกแบบ กิจกรรม และแผนการทำงานที่ละเอียดยิ่งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ที่ภาพ และผลกระทบในมิติต่าง ๆ

อมรพันธุ์ เปล่งงูเหลือม (2559 : 74-85) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนา ชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของเทศบาลตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกษัตริย์สมุทร จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชน ได้แก่ ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ มีคะแนนเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($X = 3.64$, $S.D. = 0.68$) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน 4 ด้าน พบว่า ด้านจิตสำนึก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน ระดับมาก ($X = 4.19$, $S.D. = 0.72$) รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ($X = 4.18$, $S.D. = 0.69$) ด้านภูมิปัญญา อยู่ในระดับมาก ($X = 4.14$, $S.D. = 0.76$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านวิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก ($X = 3.99$, $S.D. = 0.77$) 2) สำหรับปัญหาและอุปสรรคของชุมชนใน การพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวขาดความรู้ความเข้าใจที่ แท้จริงในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และไม่ให้การสนับสนุนเนื่องจากใช้เวลาใน การลงมือปฏิบัติงานและเห็นผลช้า บางครอบครัวปฏิบัติเฉพาะช่วงแรก ๆ ขาดความต่อเนื่อง คณะกรรมการในการดำเนินงานของกลุ่มต่าง ๆ ขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการโครงการ ต้องอาศัยผู้นำในพื้นที่เป็นหลัก ประชาชนส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมเพียงระยะแรก ๆ ภายหลังจะค่อย ๆ ลดความต่อเนื่องลง สาเหตุเนื่องจากการบริหารงานไม่เป็นการกระจายบทบาทหน้าที่ และไม่เป็นที่ การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพและยังไม่มีลักษณะของการร่วมมือกันทำงาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ขาดหน่วยงานหลักรับผิดชอบ ทำให้การดำเนินงานบางโครงการของ ชุมชนยังไม่ประสบผลสำเร็จ แนวทางในการพัฒนาชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเสริม การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การส่งเสริมให้โรงเรียนมีการสอนเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดประชุมประจำเดือนเพื่อ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำกับคนในชุมชน และการพัฒนาควบคู่ไปกับการสร้างศีลธรรม

วิรัตน์ ทรงทิวสิน และทักษ์ อุดมรัตน์ (2562 : 297-310) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มอาชีพผ้าทอมือ จังหวัดเลย” ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดการ ความรู้ของกลุ่มอาชีพผ้าทอมือมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดทำฐานข้อมูลความรู้ การแสวงหา ความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การวิเคราะห์ การถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้

การประยุกต์และทำความเข้าใจให้ถูกต้องตรงกับลักษณะงาน ปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ ภาพรวมของรูปแบบการจัดการความรู้ ด้านความเป็นประโยชน์สูงกว่าค่าเฉลี่ยภาพรวมด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ (\bar{X} = 4.86, S.D. 0.37) และทุกกิจกรรม พบว่าค่าเฉลี่ยความเป็นประโยชน์สูงกว่าค่าเฉลี่ยด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ พบว่า ความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีทุกกิจกรรมมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ จึงอธิบายด้วยเหตุผลเดียวกันว่าเนื้อหาของกิจกรรมบ่งชี้ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติมีความเป็นนามธรรม ทำให้เกิดความรู้สึกลำบากเมื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในสภาพจริงของการทำงาน นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากข้อคิดเห็นเพิ่มเติมส่วนใหญ่เป็นการชี้แนะให้เพิ่มกิจกรรมที่จะช่วยสร้างความรู้ในเรื่องของทักษะความรู้ด้านภาษาอังกฤษเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้ว ลงในรูปแบบการจัดการความรู้ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มอาชีพผ้าทอมือให้ความสนใจรายละเอียดของรูปแบบการจัดการความรู้เป็นอย่างดี

สุปราณี จันทร์ส่ง และคนอื่น ๆ (2558 : 273-283) วิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง” ผลการวิจัย พบว่า สภาพทั่วไปการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยรวมอยู่ระดับมาก โดยที่ด้านภูมิคุ้มกันในกลุ่มชนของการพัฒนาทุนทางสังคมอยู่ในระดับสูงสุด เนื่องจาก ผู้นำทางสังคมมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการทุนทางสังคม ทุกกิจกรรมสาธารณะ และกระตุ้นให้ประชาชนในกลุ่มชนมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบในกลุ่มชนของตนเอง ส่วนด้านระบบการเรียนรู้ของกลุ่มชนที่อยู่ในระดับต่ำสุดนั้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนยังขาดความรู้ที่จะอบรมสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนได้อย่างเหมาะสม สำหรับแนวทางการปรับปรุงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วยปัจจัย 6 ประการ ได้แก่ 1) การดำเนินงานแบบองค์รวม โดยมีเป้าหมายหลักคือการเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ 2) การสร้างเครือข่าย และพัฒนาเครือข่ายให้เกิดขึ้นภายในชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน 4) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ โดยการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ และมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็ง 5) การพัฒนาชุมชนควรมีคณะกรรมการบริหาร หรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการ 6) ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ช่วงก่อตั้ง และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

วิจารณ์ สิมานายา (2563 : 65-81) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “New Normal ชีวิตวิถีใหม่และโอกาสในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” การปรากฏตัวของสัตว์ป่า และสัตว์ทะเลหายากประเภทต่าง ๆ การลดลงของปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ได้แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ธรรมชาติต้องการและการจัดระเบียบกิจกรรมมนุษย์ที่เกี่ยวข้องใหม่ โดย New Normal ชีวิต

วิถีใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่จะใช้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริบทใหม่ โควิด-19 ได้ให้บทเรียนของระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อธรรมชาติได้หยุดพัก ความอุดมสมบูรณ์ก็จะกลับมา การพัฒนา หรือการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญต่อศักยภาพการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) เพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศ และกรอบยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำบทเรียนที่เกิดขึ้นมาปรับทิศทางการบริหารจัดการ เช่น ประเทศทางซีกโลกตะวันตก นำแนวทาง Green New Deal การพัฒนาที่ให้คุณค่าด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป มาปรับใช้กับบริบทของประเทศไทยเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ได้แก่ การหยุดปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสมบูรณ์ (Net-zero Greenhouse Gas Emission) การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมพื้นฐานอย่างจริงจัง อาทิ ขยะมูลฝอย น้ำเสีย อากาศพิษ การจัดการป่าไม้ เป็นต้น ประเทศไทยยังก้าวไม่ข้ามและดำเนินการได้ช้า หากสามารถนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังให้เห็นผล การเปลี่ยนภาวะวิกฤตโควิด-19 เป็นโอกาสในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศเพื่อให้ตบโจทย์ระยะยาวในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และผลกระทบเชิงลบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ชมภูนุช หุ่นนาค (2562 : 102-118) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ระบบอภิบาลกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย” ผลการวิจัย พบว่า เกษตรอินทรีย์ที่สามารถเป็นทางเลือก ทางรอดของเกษตรกรไทย ควรมีรูปแบบของระบบอภิบาลในการจัดการผลิตผลเกษตรอินทรีย์ ที่ประกอบด้วย 1) ระบบอภิบาลแบบจัดการตนเองโดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายหลายระดับ 2) ระบบอภิบาลโดยธรรม 3) ระบบอภิบาลที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ และเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ท้องถิ่น และ 4) ระบบอภิบาลโดยเกษตรกรเป็นผู้ประกอบการในการทำเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ระบบอภิบาลดังกล่าวควรมีองค์ประกอบ อื่นๆ ร่วมด้วย ได้แก่ 1) การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ มีการขนส่งสินค้าเกษตรอินทรีย์ ทำอย่างไรเมื่อเก็บผลผลิตมาแล้ว สามารถที่จะยืดอายุผลผลิตให้ยาวนานขึ้น หรือไปถึงผู้บริโภคแล้วบอกซ้ำ เน้นเสียน้อยที่สุด 2) รัฐ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่คนยากจน และเกษตรกรทั่วไปได้ทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อความยั่งยืนของอาชีพเกษตรกร และคุณภาพชีวิต รายได้ที่สูงขึ้นของเกษตรกร 3) นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ต้องนำไปสู่การปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงเขียนไว้เป็นตัวหนังสือเท่านั้น รวมถึง 4) รัฐควรสร้างคุณค่าจากการที่ประเทศไทยเป็นครัวของโลก และมีจุดเด่นอีกหลายประการ เช่น คนไทยมีจิตใจดี โอบอ้อมอารี ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม เป็นต้น ประกอบกับมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่

อุดมสมบูรณ์ และสวยงาม รวมถึงมีที่ตั้งของประเทศที่ดีเลิศ การคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบายตลอดจนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ดังนั้น เครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ ควรร่วมมือกันพัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ เช่น ประยุกต์ให้เป็นบูติก กล่าวคือ กิจกรรมมีขนาดปานกลาง เหมาะสม สินค้าหรือบริการเน้นคุณภาพอาศัยความพิถีพิถัน ใส่ใจรายละเอียด ให้ชุมชนท้องถิ่นได้จัดการตนเองในทุกกระบวนการ โดยมีเครือข่ายภาคส่วนอื่นที่มีความเชี่ยวชาญเข้ามาช่วยส่งเสริม สนับสนุน เพื่อสร้างรายได้ และความมั่นคงของเศรษฐกิจระดับฐานรากให้เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี